

**BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU”:  
O ISTORIE ZBUCIUMATĂ, CA ȘI ISTORIA BASARABIEI**



Lidia KULIKOVSKI

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, director adjunct Cercetare și Inovație a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”. Domenii de preocupare: biblioteconomie, pedagogie. Cărți editate: *Biblioteconomie: Studii, cercetări, recenzii, prefețe, eseuri, interviuri*. Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”. Chișinău: Magna-Princeps, 2008; *Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” – bibliotecă inovantă*. Autor de proiect L. Kulikovski, echipa de creație: G. Scobioală, T. Coșeri, T. Fiodoruc, T. Foiu, L. Cășlaru, L. Pânzari. 2009; *Biblioteca modernă: Glosar de termeni uzuali*, 2018 etc.

**Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”: o istorie zbuciumată, ca și istoria Basarabiei**

**Rezumat.** Articolul analizează erorile care au intervenit în scrierea istoriei celor două importante biblioteci din Chișinău: Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Istoria Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, încâlcită de vremuri, vasalitate și regimuri, necesită cercetări, precizări, contestări și demonstrații prin documente istorice, de arhivă ale istoriei instituționale. În urma unei cercetări îndelungate în Arhivele de Stat ale Republicii Moldova, ale României și ale Bibliotecii Științifice Regionale din Odesa, a textelor unor personalități ca Ștefan Ciobanu și Gheorghe Bezviconi, s-au găsit destule și convingătoare documente care demonstrează că Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” are, în acest an 2022, 145 de ani de o importantă existență și de contribuție culturală la dezvoltarea intelectuală a capitalei. Numită la început *Biblioteca Publică a Orașului Chișinău*, biblioteca municipală a fost fondată de primarul de Chișinău Carol Schmidt în 1877, care, ulterior, în 1903, i-a oferit cel mai bun local din istoria ei – încăperea „Pasaj” din clădirea Primăriei. După 1944, istoriografia sovietică și, în special, Petru Ganenco, a introdus confuzii și a impus o altă istorie bibliotecilor din Chișinău.

**Cuvinte-cheie:** Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, 145 de ani de la fondare, Carol Schmidt, Chișinău.

**Municipal Library “B.P. Hasdeu”: a Troubled History, Like the History of Bessarabia**

**Abstract.** The article analyzes the errors that intervened in the writing of the history of the two important libraries in Chisinau: the Municipal Library “B.P. Hasdeu” and the National Library of the Republic of Moldova. The history of the Municipal Library “B.P. Hasdeu”, entangled by times, vassalage and regimes, requires research, clarifications, contestations and demonstrations through historical, archival documents of institutional history. Thus, following a long research in the State Archives of the Republic of Moldova, Romania and the Regional Scientific Library in Odesa, of the texts of personalities such as Ștefan Ciobanu and Gheorghe Bezviconi, enough and convincing documents were found that demonstrate that the Municipal Library “BP Hasdeu” has, in this year 2022, 145 years of a important existence and cultural contribution to the intellectual development of the capital. Called, at the beginning, the Public Library of the City of Chisinau, the municipal library was founded by the mayor of Chisinau Carol Schmidt in 1877, who, later, in 1903, offered it the best premises in its history – the “Passage” room in the City Hall building. After 1944, Soviet historiography and, in particular, Petru Ganenco, introduced confusions and imposed a different history on the libraries of Chisinau.

**Keywords:** Municipal Library “B.P. Hasdeu”, 145 years since its foundation, Carol Schmidt, Chisinau.

Marcarea unei aniversări nu este altceva decât celebrarea viitorului.

Când cumpănim viitorul unei biblioteci, timpul este altfel măsurat. În timp real putem înfrâna, controla viitorul, acest generator de nesiguranță, prin transformarea lui într-o varietate specială a trecutului – într-o carte de istorie a trecutului instituțional, de vreme ce întrebarea „Încotro mergem?” se referă aproape întotdeauna și la „Unde ne aflăm?”, aceasta referindu-se și la „De unde venim?”.

Noi, la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, preocupați de viitorul instituției, am încercat să răspundem acestor întrebări printr-o cercetare (care a durat vreo trei ani, concentrând toate resursele posibile pentru a scrie istoria noastră. A fost un obiectiv înverșunat, angajat, fără variantă de eșec. A fost un proiect ambiționar (includea toate definițiile, sinonimele din Dex-online ale acestui termen) care reflecta sensul *a dori sau a căuta cu ardoare* trecutul adevărat al bibliotecii. Aventura cercetării s-a materializat în volumul „Biblioteca Municipală Bogdan Petriceicu Hasdeu din Chișinău (1877–2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice”. Partea I (1877–1950).

Monografia a fost, în acel timp (20 de ani în urmă), un fel de *dezamorsare* a viitorului, o confruntare cu timpul prin deschiderea trecutului instituției noastre (foto copertă volum). Pentru că de prin anii '90, două biblioteci mari din Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova (în continuare BNRM) și Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” (în continuare BM), pretindeau la întâietatea fondării. Fiecare dintre ele se baza pe aceleași documente istorice, dar înțelese și abordate diferit în crâncena dorință de a avea o istorie respectabilă. Astfel BM și-a editat o istorie, care a limpezit foarte multe lucruri și totodată a descoperit foarte multe pete albe în acel hățiș istoric.

Istoria Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, încâlcită de vremuri, vasalitate și regimuri, ne îndeamnă la cercetări, precizări, contestări și demonstrații prin documente istorice, de arhivă ale istoriei instituționale. Asta face o bibliotecă care are o istorie (neîntreruptă),

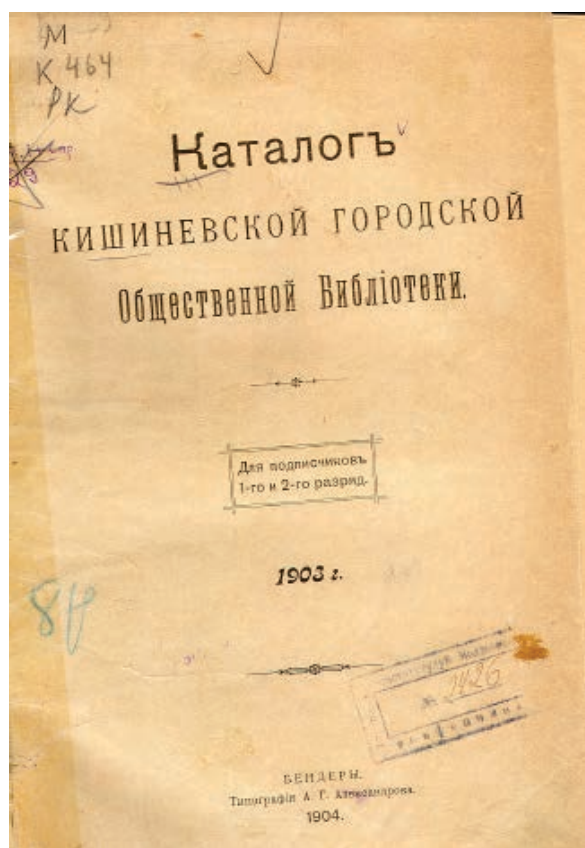


cu același nume de la deschidere până în prezent: *Biblioteca Publică a Orașului Chișinău* (în continuare BPO). Anul 2022 este unul aniversar – 145 de ani de existență și de contribuție culturală la dezvoltarea intelectuală a capitalei – și, cu atât mai mult, ne angajăm să scoatem în evidență și în atenția publică date și materiale, care atestă existența ei în sociopolisul chișinăuian, începând cu data inaugurării.

Reprizele de scrimă BNRM : BM au fost lansate odată cu publicarea istoriei BM. Scrimeriile sunt numiți și trăgători, ei nu joacă, ci trag. Ei nu acumulează puncte, ci tușe sau lovituri. Planșa de scrimă fiind îngustă, deplasările sunt, în principal, pe direcția înainte și înapoi. Tușele BNRM: BM au durat mult, cu supărări, încrucișări de săbii și împăcări. Împăcarea părea un fel de tratat de neutralitate între aceste două instituții. Profesorul universitar Ion Madan și-a asumat rolul de pacificator, propunându-ne ambelor biblioteci să celebrăm aniversările în comun – de exemplu 125 și 150 de ani de lectură publică la Chișinău, cunoscând foarte bine istoria BNRM scrisă de Petru Ganenco [9]. Ambele biblioteci au refuzat. Fiecare dorea o istorie, a ei.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și-a descoperit istoria printr-o ambiție-proiect de cercetare istorico-politică. Astfel, pentru prima dată, în 2002, și-a sărbătorit aniversarea adevărată (așa credeam noi), de 125 de ani de istorie, răsturnând ideea sovietică precum că, de la eliberarea Chișinăului, din 1944, ne tragem (idee vehiculată de mulți istorici, oameni din domeniul educației și culturii din perioada sovietică, fiecare bazându-se pe o unică sursă [10, p. 55-58], ca adevărul pur).

În 1973, la Biblioteca orășenească „A.A. Jdanov” din Chișinău se vorbea numai de marea aniversare de 30 de ani care se va produce în 22-23 august 1974. Am participat la festivi-



tățile planificate și, atunci, mi-am asumat angajamentul de cercetare a istoriei bibliotecii. Dar timpul ambiției, al angajamentului și al proiectului de cercetare a istoriei BM „B.P. Hasdeu” a venit la sfârșitul anilor ’90, după transformările structurale și cele de conținut al colecțiilor. Cercetarea și documentarea istorică, deloc ieftină, a solicitat deplasări de săptămâni și luni în arhive și biblioteci din afara țării. Expres, pentru acest proces, a fost angajată cercetătoarea Maria Ișaeu care a scuturat, în sens literal, Arhivele de Stat ale Republicii Moldova, României și Bibliotecii Științifice Regionale din Odesa. Studiul, pe care conf. univ. istoricul Gheorghe Palade l-a clasificat drept „O contribuție valoroasă la cercetarea istoriei culturii basarabene”, în studiul său introductiv, la monografia amintită [8, p. 6-11], a apărut în 2002, exact în anul aniversării a 125 de ani de existență.

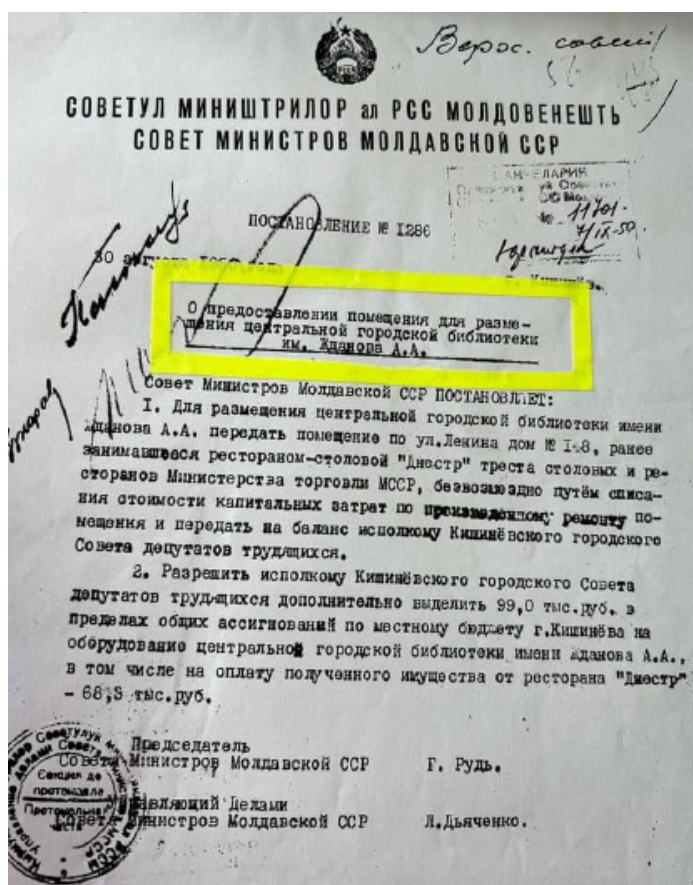
Eram fericiți, împliniți, ceea ce ne-am propus – să demonstrăm că BM are o istorie mai veche și nu din 1944, cum a revendicat istoriografia sovietică și a afirmat Petru Ganenco. Însă nu am abandonat ideea de a clarifica, prin

cercetări, unele neconcordanțe, unele aspecte învăluite în mister pentru că încă mai lipsesc anumite piese din Puzzle-ul numit Istoria BM. Dar situația era de așa natură de parcă încheiasem un pact, după lungi tratative cu BNRM, de divizare în două a istoriei primei biblioteci publice din Chișinău, pe care o respectam neabandonând preocuparea de cercetări concentrate pe marginea aspectelor neelucidate de istorie a BM. Starea aceasta ne motiva să identificăm tot mai multe materiale și informații cu privire la data deschiderii Bibliotecii publice din Chișinău. Punem la îndoială acel pact/armistițiu referitor la începuturile BM, mai ales când au existat personalități notorii care s-au aflat mai aproape, temporal, de eveniment, care au prins-o în viață, în plină activitate ca de exemplu:

Ștefan Ciobanu, în cartea sa *Chișinăul* (1996), își începea compartimentul cultural cu: „Din manifestările culturale sub stăpânire rusă, ar merita să fie remarcată activitatea tipografiei Eparhiale din Chișinău care a contribuit la menținerea unei continuități culturale românești în Basarabia...” și biblioteca... „Ca să pună bazele unui început de cultură, *primăria orașului Chișinău* deschide în anul 1832 o *bibliotecă orașenească*. În primele decenii ale existenței acestei biblioteci, activitatea ei era mai mult decât redusă din cauza lipsei de cititori, de la anul 1880 încoace, această bibliotecă, compusă aproape exclusiv din cărți rusești, ia o dezvoltare destul de mare. Biblioteca enumeră astăzi peste 100 de mii de exemplare și are un număr mare de abonați...” [3, p. 56].

Gheorghe Bezviconi, în al său „Semimileniu” al Chișinăului, scria „În 1832 s-a fondat *Biblioteca orașului Chișinău*. O râvnă deosebită pentru crearea ei a depus Dr. Petre Vas. Maneaga, născut în 1782 în Valahia și care cel dintâi proiecta codificarea tuturor legilor locale. Nobilimea a donat pentru Bibliotecă diferite volume și bani, încât solemnitatea deschiderii acestui focar de cultură a întrunit toți reprezentanții intelectualității din Chișinău: Sorocunski, arhiepiscopul Grigore al Irinopolului și Nerses al armenilor, Antim al Arcadiopolului, lt.-generalul Kohanoscki, gen. Ceremisinov, boierii: Donici,





Krupenski, Rosetti, Kohanovski, Polonski, Pruncul, Cristi și alții.” [1, p. 54].

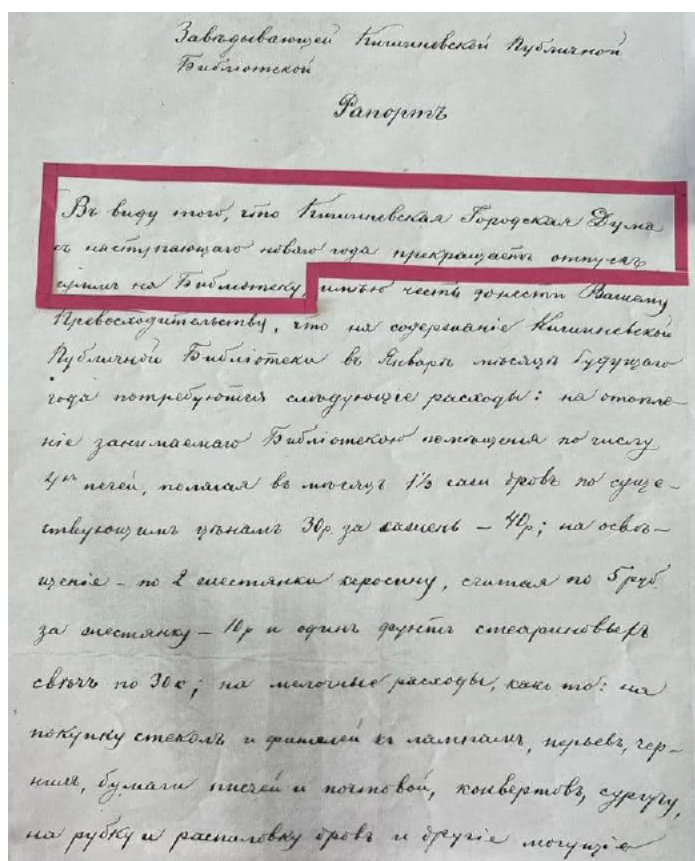
Doi cercetători ai perioadei de stăpânire rusă afirmă că Primăria orașului Chișinău a deschis o bibliotecă orașenească. De unde a luat Petru Ganenecul că în acest an se deschisese *biblioteca gubernială*? Chiar nu știau respectabilii citați nimic de deschiderea bibliotecii guberniale? Petru Ganenco a dedus, a inventat din interese instituționale? („... procedeu de altădată de a omite, a tăia etape importante din istoria Basarabiei” [8, p. 12]. Rămâne să demonstrăm.

Pentru a întări dreptatea noastră, aducem un extras din lucrarea „Trei ani de gospodărie municipală. 1934–1935–1936” cu informații despre activitatea BM: „...urmărind capitolul cultural facem popas la BM. Această instituție de răspândire a culturii, a cărei existență e *pusă sub auspiciile primăriei, datează de un secol...* (urmează rezultatele activității BM, ilustrate cu statistici, L.K.). Localul bibliotecii a fost completamente reorganizat, iar ca lectură să se poată face în condiții de confort, sala a fost în-

zestrată cu mese mici și comode, pentru câte o persoană...” [7, p. 160].

Maria Ișaeu a identificat mai multe erori și neconcordanțe în *Istoria BNRM* semnată de Petru Ganenco [8, p. 136–142] și ale dr. Alexe Rău [8, p. 142–144]. Recunoaște și erorile sale. Dar cea mai gravă greșeală a ei este divizarea istoriei între BNRM și BM (benefică pentru noi un timp), din neînțelegerea faptului că P. Ganenco a inventat și a lipit de Biblioteca orașului Chișinău termenul *gubernială* [9, p. 148].

Petru Ganenco și Maria Ișaeu (unicii care au scris despre istoriile bibliotecilor BNRM și BM) discutau adeseori între ei. Ganenco a avut *curajul și onestitatea*, scrie M. Ișaeu, *să-și recunoască greșelile de cercetare, încercând să rescrie istoria BNRM. Ne-am bucurat sincer... dar s-a stins prea devreme decât se putea...* [8, p. 148]. Și-a recunoscut afirmațiile greșite și dr. Alexe Rău, directorul BNRM, în stilul său inconfundabil: l-a angajat pe istoricul Ion Varta să cerceteze și să scrie o monografie despre istoria adevărată a BNRM pe care o dorea lansată



la aniversarea bibliotecii de 175 de ani. Nu s-a realizat. Presupunem că nu a mai găsit I. Varta nimic nou în Arhiva Națională în care munea (n-a prezentat niciun text). De aici se ridică întrebarea: Rămânem la singura sursă „veridică” a lui Petru Ganenco? Cercetăm mai departe...

Mai întâi să aflăm ce reprezenta totuși, în acești ani, BM, chiar dacă numărătoarea anilor începe cu 1877. Avea o colecție recunoscută de călătorii pentru mulțimea de cărți în limbi străine, cu precădere în limba franceză. Localnicii o apreciau pentru secția de istorie locală *Basarabiana* (în rusă: *Бессарабоведение*). E greu să cuprinzi 145 de ani de existență a BM. Venim cu exemple dintr-un singur an – 2012 – a cărui activitate e similară ca preocupări, scopuri, obiective cu ceilalți ani, începând cu anul 1844 și până în perioada interbelică, anul 1924.

Principala preocupare a personalului bibliotecii a fost satisfacerea necesităților de lectură a chișinăuienilor, în măsura capacităților, a necesităților de lectură cu caracter științific. În acest scop, colecția s-a îmbogățit cu opere științifice de popularizare, îndreptare, tutoriale, cărți rare

(scumpe) și vechi din punct de vedere istoric. Domeniile cunoașterii se completau cu exemple-lipsă, solicitate de cititori. Biblioteca nu se limita doar la achiziția de cărți, dar se adresa la instituțiile și asociațiile științifice și obștești cu demersuri de donație a lucrărilor editate de acestea. Metoda se dovedea eficientă: în 1912, au primit ca donație 891 de volume (713 de cărți și 52 de titluri de ediții periodice și alte materiale) [7]. Printre entitățile donatoare se regăsesc universități, institute din Basarabia și Rusia, alte instituții de învățământ, organizații științifice și de stat, biblioteci precum: Comitetul de statistică al Basarabiei, Tipografia regională, tipografii private, Magazinul de cărți „Educație”, Societatea biblioteconomică, Casa de credite din Chișinău. În 1912, un număr mare de persoane a donat cărți *Bibliotecii Publice a Orașului Chișinău* (în continuare – BPC) – autori locali, simpli cetățeni, redactori de ziare și reviste locale.

Munca internă era pusă pe temeinice principii profesionale reieșite din prioritățile asumate: sporirea calității colecției, susținerea educației prin toate mijloacele (chiar dacă era un timp

în care ți se spunea ce anume trebuie să citești). Biblioteca și-a întocmit: 1) Catalogul sistematico-alfabetic al cărților și articolelor din revistele secției *Basarabiana*; 2) Indicele bibliografic tematic al cărților din colecția bibliotecii *Istoria Rusiei în perioada imperatorului Alexandru II* (apropo, în ziua deschiderii BPO, la 19 octombrie 1877, Alexandru al II-lea se afla la Chișinău împreună cu medicul său, N. Pirogov).

Biblioteca elabora și edita (deci, făcea cercetare!) lucrări bibliografice literare și tematice. În anul aniversar 1912 (35 de ani de la fondare) a publicat un volum bibliografic despre opera și viața scriitorului A.S. Pușkin (cărți, articole din reviste prezente în colecția BPO); Indicele bibliografic (la fel, bazat pe colecția bibliotecii) dedicat scriitorului V. Jukovski.

Cărțile primite (cumpărate sau donate) erau imediat catalogate (descrise pe fișe și introduse în cele trei cataloage ale bibliotecii: două cataloage sistematico-alfabetice (după autori) pentru sala de lectură și împrumut și al treilea – un catalog de subiecte (în alfabetul titlurilor). Așa cum mii de cărți au intrat în ultimul deceniu de dinaintea aniversării în colecțiile bibliotecii, direcția bibliotecii a adresat un demers către Duma orașenească de a publica volumele VI și VII ale catalogului (ultimele au fost editate în 1904). Administrația locală a aprobat cererea și a bugetat suma cerută de 100 de ruble pentru anul 1913. În același an au și fost publicate.

Totodată, bibliotecarele își asumau să urmărească („следить”) și să intervină, să influențeze lectura adolescenților. Erau convinse că sunt datoare, ca bibliotecare, să-i păzească de lectura tabloidelor, a literaturii de bulevard („бульварные”) și romanelor pornografice, propunându-le literatură necesară vârstei. Nu reușeau încă. Un exemplu care ilustrează nereușita: un cititor adolescent a cerut cartea *Sanin* de M. Arțăbașev, dar l-au refuzat – cartea nu se împrumuta pentru vârsta lui; atunci a cerut ceva din A. Verbițkaia, însă bibliotecarele i-au recomandat ceva din clasici, la care cititorul a răspuns: „Clasicii au îmbătrânit de tot...”. Ca, după câteva zile, să intre triumfător la bibliotecă și să le spună că a citit și *Sanin*, și Verbițkaia... „Și cazuri dintre

acestea au fost multe”, rezumă Daria Harjevski.

Acest exemplu mi-a amintit un caz similar cu cititoarea Carolina (clasa a patra!) a bibliotecii „Ștefan cel Mare” (povestită în *Jurnalul Bibliotecarului*, p. 21) căreia, cu riscul de a pierde un cititor, Dumitru Crudu nu i-a împrumutat romanul pentru adulți *Schimbarea la trup*. Concluzia managerului și scriitorului D. Crudu a fost exprimată într-o frază proverbială: „Uf, cât de delicată și de periculoasă mai e și meseria de bibliotecar” [p. 22]. În toate timpurile cititorii sunt la fel.

Statistica lecturii în 1912 e una pozitivă: 5613 de abonați care au vizitat biblioteca de 100908 de ori și au citit 133 345 de cărți – sunt cifrele anului 1911. La sala de lectură au fost cu 99 de cititori mai puțini decât în anul precedent. Cum lămurește directorul Daria Harjevski această reducere statistică? Totul se datorează *Anului aniversar*. În 1912, Basarabia marca 100 de ani de stăpânire rusească. Cu această ocazie, a fost organizată *Expoziția jubiliară pedagogică a Basarabiei*, în organizarea căreia era implicată și biblioteca. Expoziția a fost deschisă exact în zilele când BPO împlinea 35 de ani de funcționare. Biblioteca a muncit mult pentru prezența sa la această expoziție: a pregătit materiale și a avut standul său aniversar în care au fost expuse peste 1000 de cărți, hărți, planuri, concentrându-se mai mult pe colecția secției *Basarabiana* care păstra documente din sec. XVI, XVII, XVI-II și de la începutul secolului XIX în limbile română, sârbă ș.a. Lucrările prezentate au stârnit interesul publicului. Cu ocazia acestei expoziții, toate instituțiile de stat au transmis spre expunere lucrările lor din ultimii ani, care ulterior au rămas în colecția bibliotecii.

La expoziția jubiliară au fost prezentate lucrările bibliografice. Așa cum se împlineau 75 de ani de la trecerea în neființă a scriitorului A.S. Pușkin, BPO a prezentat, într-un mod ludico-teatral, *Bibliografia A.S. Pușkin*. Drept artefacte la prezentarea bibliografiei, au fost bustul poetului, scrisorile sale, pagini din manuscrise, fotografiile casei lui Inzov, în care locuia Pușkin (inclusiv ruinele acestei case), portretul generalului Inzov, Planul orașului Chișinău de pe vremea lui Pușkin. Toate atributele acestea făceau



prezentarea lucrării bibliografice captivantă și lumea se înghesuia la standul bibliotecii. Au mai fost prezentate și alte câteva bibliografii amintite mai sus, dar și *Cărți vechi și rare referitoare la anul 1812*.

Expoziția a fost o bună ocazie de a prezenta biblioteca publicului chișinăuian, vizitatorilor din regiune, dar și celor străini. Angajații bibliotecii au prezentat tipizatele utilizate de BPO în activitatea lor ca implementări inovative: modelele de fișe de catalog, de fișa cărții, fișe statistice, diagrame și cartograme, cu multă răbdare demonstrând și explicând ce beneficii aduc aceste tipizate în inovarea activității și ce eficiență au ele în organizarea muncii. Au pregătit 15 fotografii editate calitativ, expunând spațiile interioare ale bibliotecii. Cum menționează, în raportul anului 1912, Daria Harjevski, „biblioteca, în mod neașteptat, atât de mult a provocat interesul publicului, încât timp de 10 zile, fără întrerupere, bibliotecarii au fost nevoiți să ofere informații cu explicații” („Библиотека неожиданно так заинтересовала публику, что пришлось в течении 10 дней непрерывно давать объяснения”). Bibliotecarii de la alte tipuri de biblioteci (particulare, școlare, a diferitor asociații și societăți), din alte localități, târguri și orașele erau foarte interesați de aceste tipizate, mai ales de fișa cărții-calendar. Angajații bibliotecii lămurau celor care se adresau cum se utilizează aceste tipizate, oferind descrierea tipizatelor cu modele. Un interes deosebit au stârnit diagramele și cartogramele, care arătau circuitul cărții, curba creșterii numărului de cititori, a satisfacției cititorilor, a împrumutului sau a lecturii în sălile de lectură, a vizitelor. Putem recunoaște că BPO era o bibliotecă inovatoare în vremurile ei, iar ceea ce făcea ea în măsurarea activității o putem numi „evaluare prin indicatori de performanță”.

O mare atenție atrăgeau cărțile scumpe în coperti originale, confecționate manual sau cu materiale noi, necunoscute în procedeele de grafică și editare de carte. Majoritatea oamenilor întrebau: ale cui sunt aceste bogății? Mulți dintre vizitatorii expoziției întrebau: a cui este biblioteca, unde se află, care-s condițiile de înscrisiere... Deși funcționa de 35 de ani în plin

centru al orașului Chișinău, biblioteca era, în același timp, necunoscută. Nedumerirea Dariei Harjevski era explicabilă: *Cum așa, doar lunar publicăm rapoarte despre activitatea bibliotecii în presa locală...* (în rusă: «Хотя в местных газетах ежемесячно печатаются отчеты о деятельности библиотеки»). Cât de mult seamănă oamenii de atunci cu oamenii de acum... Participarea la această expoziție a fost și o ieșire în lume a bibliotecii, lucru ce trebuie făcut la o aniversare – una mai frumoasă nici că se putea. Dacă era o festivitate aniversară, ar fi participat oameni care utilizează și cunosc biblioteca – cititori, șefi, parteneri. La expoziția aniversară, biblioteca a fost descoperită de sute, mii de oameni care nu aveau idee de existența ei.

BPO Chișinău a avut ani de glorie și dezvoltare cum n-au avut multe biblioteci publice din alte orașe și regiuni. S-a deschis doar ca sală de lectură (primii 15 ani de existență); apoi, în 1891, se extinde, deschizându-se abonamentul (secția de împrumut la domiciliu și secția pentru copii și adolescenți); în 1900, se deschide, în cadrul ei, biblioteca pentru copii „A. Pușkin” cu sală de lectură și împrumut. În 35 de ani de dezvoltare, funcțiile ei s-au extins considerabil – activitatea ei demonstrează acest fapt, iar prezența memorabilă la *Expoziția jubiliară pedagogică a Basarabiei* (în rusă: «Бессарабская юбилейная школьная выставка»\*) arată o instituție cu orientare corectă, profesională, instituție matură, care are ce arăta atât cititorilor chișinăuieni, cât și altor orașe și țări.

Ca să vă pătrundeți de cele expuse, venim cu date interesante din activitatea BPO în anul 1912. La secția *Sala de lectură* media zilnică era de 126 de vizite; lectură în incintă – 219 de cărți, reviste, ziare; lectura ușoară (literatura artistică, povești, publicații de divertisment) a constituit 66,2%, iar cea serioasă (științifică) – 33,8 %; cele mai solicitate domenii au fost: beletristica, domeniul referințe, manualele, istoria, istoria literaturii, dramaturgia, filozofia, jurisprudența; în acest an, colecția s-a completat cu foarte multe volume bibliografice și de referință; dispune de 136 de titluri de ediții periodice; a înregistrat 2618 de cititori activi: 2075 de bărbați și doar 528

de femei (în raport, cifrele sunt date fără comentarii; „doar” e cuvântul nostru – L.K.), 938 de creștini\*\* și 1680 de iudei (evrei); sala de lectură a înregistrat 38 805 de vizite (bărbați – 33645 și femeile – doar 5160); au fost oferite pentru citit, în sala de lectură, 42470 de cărți, reviste, ziare...

La secția Împrumut media zilnică era de 146 de cărți, reviste, ziare; lectura ușoară (literatură artistică, povești, publicații de divertisment) a constituit 88,2%, iar cea serioasă (științifică) – 11,8%; cel mai solicitat domeniu a fost beletristica.

Primăria a cumpărat bibliotecii un aspirator (pe vremea aceea!). Biblioteca era bine dotată – în 2011; au cerut primăriei să le cumpere un aparat de dezinfecție a cărților.

BPO a fost biblioteca novatoare care, în condițiile deloc faste pentru instituțiile de cultură, elabora și își tipărea cataloagele, făcându-le publice. Primul catalog a fost editat în 1898. Până în anul aniversar 2012 a publicat 7 volume de cataloage, cam la fiecare 10 ani ceea ce dovedește că era un organism în creștere continuă în slujba necesităților orașenilor.

Tipărea și împărțea rapoartele de activitate pentru a consolida imaginea de bibliotecă activă, vie. Rapoartele conțineau anexe, comentarii de una-două fraze care reflectau esența întocmirii lor.

Rapoartele BPC aveau aceeași structură: Primul capitol se referea la apartenența bibliotecii, personalul bibliotecii, epitropii responsabili. Și, ca să fie clar aduc date de pe copertă: după titlul *Raport al Bibliotecii Publice Orașenești pe anul ...* de exemplu 1911. Sub acest titlu, în paranteze rotunde scria: al 34-lea an de existență. Pe fiecare raport, începând cu 1877, se indica anul ... primul an de existență, al doilea, al treilea..., în 1902 era al 25-lea an; în 1912 al 35-lea ș.a.m.d.

Capitolul II cuprindea *Analiza activității* anului respectiv, aparte pe fiecare substructură: abonament, sala de lectură, secția copii, biblioteca pentru copii din 1900. Capitolul III *Colecția*: caracteristică și dezvoltare; Capitolul IV se numea *Statistica lecturii* cuprinzând indicatorii și rezultatele obținute: cititori, înscriși (activi),

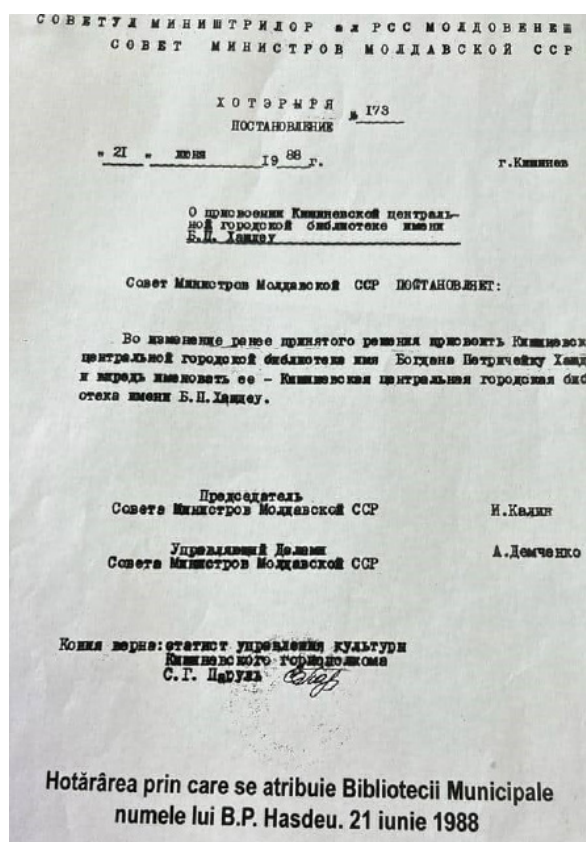


componența lor socială, vizite, împrumut la domiciliu, lectura în incinta sălii de lectură cu mici comentarii. Capitolul V cuprindea *Concluziile* și ultimul, al VI-lea capitol *Bugetul anual*, cheltuit pe fiecare compartiment de structură. Rapoartele întocmite de directorul Daria Harjevski sunt și azi exemplu pentru noi. În acele vremuri ea edita la tipografie rapoartele, care au rămas ca niște capsule de memorie locală și de istorie a BM.

Epitropi ai BPO (*exemplu din raportul pe anul 2011 era protoiereul N.V. Lașcov (din 1905) și locotenentul colonel K.P. Romanov (din 1909)*). Perioada de epitropie al lui N.V. Lascov a coincis cu pregătirea către centenarul de 100 de ani de stăpânire rusească. A fost delegat să scrie lucrarea *O sută de ani de la trecerea Basarabiei către Rossia* (1912) – se vehicula că era scrisă la comandă, ca toate publicațiile apărute în acel an centenar, inclusiv al Dăriei Harjevski – ca să arate „grija” Rusiei față de rusificarea Basarabiei, care nu era tratată altfel decât civilizare.

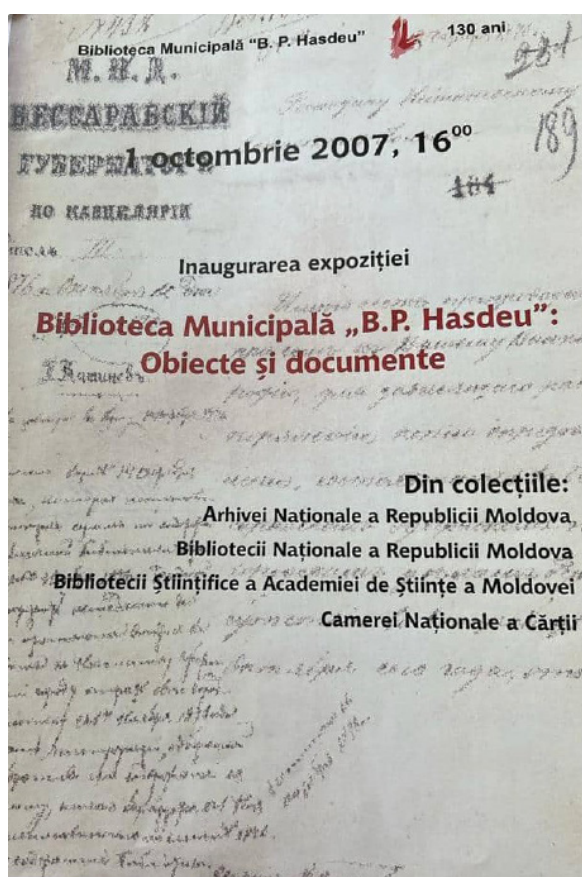
Deși am oferit exemplul anului 1912, mijloc de perioadă interbelică, drept concluzie afirmăm că Biblioteca Publică a Orașului Chișinău





a fost o instituție inovatoare pentru vremurile ei (țaristă, interbelică și chiar sovietică). A fost așa cum erau vremurile, or vremurile erau vitregi sub stăpânire rusă. Era o bibliotecă cu o colecție, constituită în timp, foarte valoroasă, dar în majoritate erau cărți în limba rusă. Biblioteca avea mulți donatori particulari. Evidențiem din lunga listă de donatori primarul Carol Schmidt, V. Sturza, A.N. Krupenski și N.K. Moghileanski.

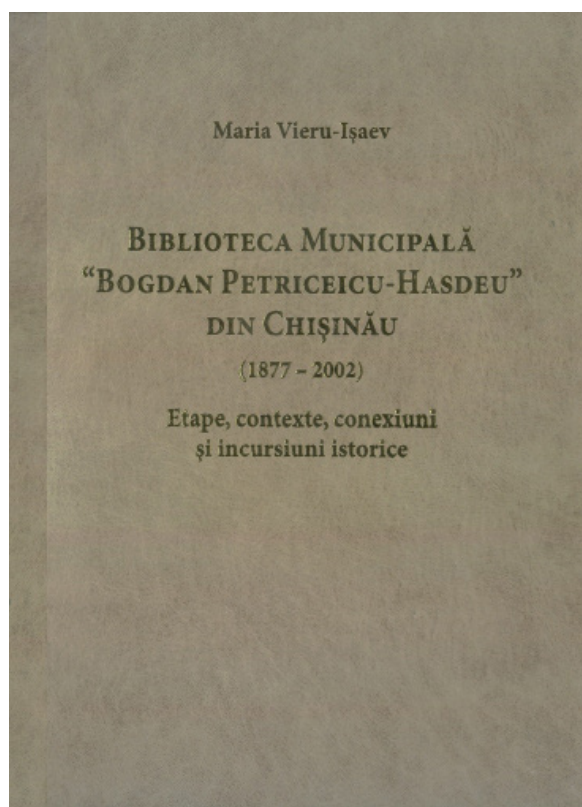
Biblioteca personală a lui N. Moghileanski, în baza căreia acesta a elaborat vestita sa bibliografie (Moghileanski, N.K. *Материалы для указателя литературы по Бессарабии* (Lista cărților și articolelor referitoare la Basarabia din biblioteca N.K. Moghileanski) / Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. – Chișinău: Universitas, 1994. – 42 p. Seria „Bibliografie Basarabiana” susținută și îngrijită de Iurie Colesnic și Lidia Kulikovski), a ajuns la BPO. Cărțile donate au îmbogățit substanțial secția *Basarabiana* a colecției. Chișinăuienii urmăreau atent activitatea bibliotecii, o plăceau, o laudau sau o criticau. Amintim în context articolul *Grandoarea și decăderea unei biblioteci...* în care Alexandru



Kidel critica atitudinea conducerii față de *Colecția Moghileanski*, donată în 1918, afirmând că nu-i catalogată încă.

Venim cu dovada că greșea: volumul „Tipărituri românești în Basarabia de la 1812 până la 1918”, semnat de Paul Mihail (Mihailovici) (cornoveanul nostru, preot la Chișinău în acea vreme), conține documente care contrazic afirmațiile lui Alexandru Kidel referitor la Colecția lui N. Moghileanski. Lucrarea a apărut la Imprimeria Națională București, în 1940, sub auspiciile Academiei.

Paul Mihail acoperă, în catalogul său, o perioadă de peste 100 de ani și indică, la fiecare sursă, deținătorul lucrărilor incluse în volumul de referință. Lucrarea, în marea parte e bazată pe biblioteca sa personală, în special cartea religioasă, dar și pe volume deținute de instituții și persoane particulare. Cărturar fiind a căutat fiecare sursă și în Biblioteca Municipiului Chișinău. La titlurile de cărți identificate la bibliotecă indica numărul de inventar cu specificația „Biblioteca Moghileanski”, fapt ce confirmă existența donației Moghileanski. Aducem câteva



exemple din bibliografia citată ca să demonstrăm că A. Kidel nu avea dreptate cu referire la Biblioteca Moghileanski; supărările lui refereau mai mult la problemele etnice de personal (cu toată supărarea sa el afirmă că BM era Biblioteca orașului Chișinău (cu majusculă scris!):

„Cicalenco, E. Gospodărirea săteană, Chișinău 1899. Exemplare la Ioan Pelivan, Exemplar la Biblioteca Municipiului, Nr 76, Colecția Moghileanski; Moța, Ioan. Baba iadului, Chișinău, 1914. Exemplar: la Biblioteca Municipiului Chișinău, Nr 48, Biblioteca Moghileanski; Calendar moldovenesc pe 1914, Chișinău, Nr 16, Colecția Moghileanski; Micul dor. Ediția a II-a, Chișinău 1914, Nr 8, Biblioteca Moghileanski; Arseniev, C. A. Dicționar politic pentru toți, Chișinău, 1917, Nr 6, Biblioteca Moghileanski; Către toți Moldovenii din Basarabia, Chișinău 1917, Nr 79, Biblioteca Moghileanski; Corolenco, V. G. Căderea domniei împărătești, Chișinău 1917, Nr 25, Biblioteca Moghileanski; Drujcovschi, V. Ce este monarhia și republica? Chișinău 1917, Nr 137, Biblioteca Moghileanski; Tolstoi, Lev, Scânteia cât de mică, mare foc aprinde, Chișinău 1917,

Chișinău, Nr 68, Biblioteca Moghileanski; Liga poporului basarabean, Chișinău 1918. Exemplare se află la Biblioteca municipiului Chișinău, Nr 78, Biblioteca Moghileanski”.

Greșeli se întâmplă în orice cercetare, dar nu de grandoearea celor din istoria acestor două biblioteci făcute intenționat: V. Lașcov, Daria Harjevschi (au scris la comandă), P. Ganenco (a inventat unele aspecte din interes ideologic). Au fost și neintenționate (din necunoaștere) Eugenia Bejan, Mariana Harjevschi, Lidia Kulikovski, Iurie Colesnic, Alexe Rău (prin încredere în alții), Victoria Vasilica. *Istoria Bibliotecii Naționale* scrisă de Petru Ganenco a influențat (ca unica sursă credibilă) greșelile tuturor. Au greșit și înaintașii noștri P. Balmuș, Zamfir Rally-Arbore, Alexandru Kidel (uneori), Alexandru Boldur, Ioan Pelivan, Constantin Stere și alte personalități notorii ale vremii, care au abordat tangențial activitatea în scrierile lor.

Conferențiarul universitar Gheorghe Palade, dând o înaltă apreciere monografiei BM, a subliniat totodată că „Insistența cu care aceasta (cercetarea) se face va impune inevitabil rescrierea unor momente privind istoria bibliotecilor



publice din Chișinău, ori cel puțin noi comentarii din partea autorilor menționași și a instituțiilor implicate” [9, p. 11].

În 2017, la 140 de ani ai BM a fost organizată o conferință *Prima bibliotecă publică din Chișinău. Noi dezvăluiri*. Conferința a fost susținută de invitatul de onoare dl Mihail Coca inginer, jurnalist, membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova; pasionat de istoria orașului Chișinău, a cercetat factologic și documentar istoria primei biblioteci publice din Chișinău, a prezentat și a demonstrat auditoriului fapte controversate despre data fondării acestei instituții. Dl Mihail Coca a studiat acest subiect timp de câțiva ani, a publicat articole în diferite publicații periodice și în culegeri... Conferința a reunit istorici, bibliotecari cercetători, personalități din domeniul culturii.

Avea dreptate domnul conf. Gheorghe Palade. În cercetarea sa, întreprinsă asupra istoriei primei biblioteci publice, domnul Mihail Coca a făcut următoarele concluzii, care, credem, că răstoarnă și inversează multe dintre cele cunoscute, publicate, despre istoria BNRM și BM, și, cum scria Gh. Palade, poate se vor rescrie unele momente din istoria BNRM și BM:

(1). „În nici un act oficial cunoscut, datat până la anul 1917, biblioteca publică din Chișinău nu era numită biblioteca publică gubernială („областная (губернская) публичная библиотека”), ci, din contra, sunt folosite expresii de felul „... instituții de stat la care biblioteca orașului nu se atestă („учреждений правительственных, к коим городская библиотека не принадлежит” sau „... biblioteca publică orășenească, care nu se consideră bibliotecă de stat” („... городская публичная библиотека (...) которая не относится к правительственным учреждениям) [9]; era numită în documentele locale și de stat „Biblioteca publică a Chișinăului” („Кишиневской публичной библиотеки” sau „fondarea la Chișinău a bibliotecii orășenești” („...учрежденной в Кишиневе городской библиотеке).

(2). Statutul de „Bibliotecă Gubernială” nu a fost argumentat de nimeni până astăzi, printr-un act oficial din perioada 1830–1917! Astfel,

prima Bibliotecă publică din Chișinău, până la demonstrarea contrariului cu argumente documentate, poate fi numită, cu cel mai înalt grad de certitudine, Biblioteca Publică a Orașului Chișinău! Astfel, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” fiind în drept să se considere succesoarea acestei biblioteci.

(3). Faptul că perioada de timp 1877–1940 este inclusă în „vechimea” BN (aceasta de jure aparținând BM) ridică semne de întrebare referitor la felul „cum se scrie istoria” la noi... Și nici chiar afirmațiile lui P. Ganenco – fost director (1965–1984), apoi director adjunct pentru știință (1984–1987) al Bibliotecii Republicane de Stat a RSSM „N.K. Krupskaja” – „(...) la începutul anului 1877 reprezentanții oficiali ai puterii țariste, în cele din urmă, au fost nevoiți să transmită în subordinea totală a orașului Biblioteca publică gubernială, care din acest an poartă numele de bibliotecă publică orășenească”. „(...) в начале 1877 года официальные представители царской власти в конце концов были вынуждены передать полностью в ведение города Кишиневскую губернскую публичную библиотеку, которая с этого года носит новое наименование – городской публичной (а иногда общественной) библиотеки” [4, p. 72] – nu mai au astăzi nicio valoare?...”.

Mihail Coca a plasat problema deschiderii Bibliotecii Publice a orașului Chișinău în context general cultural al imperiului rus, urmărind scopul deschiderii bibliotecilor publice. A cercetat experiența deschiderii bibliotecilor în alte ținuturi. A ajuns la ipoteza pe care a presupus-o – Imperiul Rus deschidea biblioteci publice pentru lectură (для чтения) nu biblioteci de stat (guberniale, regionale etc.) și inițiativa avea caracter de recomandare, nu de obligativitate. Iar concluzia generală precum că succesoare de drept a primei biblioteci a orașului Chișinău este Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, nu BNRM, a șocat auditoriul.

Are BNRM destul curaj să recunoască, bazându-se pe dovezile aduse, că și-a arogat o istorie străină...?

Are BM destul curaj să ceară dreptul ei la istoria sa?



Timpul le va pune pe toate în ordinea care trebuie să fie. Vom vedea. Până când fiecare cu istoria sa...

Studiind rapoartele și documentele de epocă tot mai mult observăm similitudini cu activitatea și, în egală măsură, cu problemele de astăzi ale Bibliotecii noastre: lipsa spațiilor pentru extinderea serviciilor, incomoditatea arhitecturii interne, problema de depozitare a patrimoniului informațional, problema amenajării și utilizării subsolului și podului, destul de generos pentru diversificarea multor activități (cursuri, cluburi, cenecluri, studiouri de artă plastică, muzicale, teatru etc.

*Istoria se răzbună pe cei care nu o cunosc...* zicea Florin Rotaru, istoric, ctitorul bibliotecii *Onisifor Ghibu* (1992–2017), director al Bibliotecii Metropolitane București (anii 2003–2017). *Istoria se repetă pentru acei care nu contribuie și nu adaugă nimic la ea...* Oare istoria Bibliotecii noastre se repetă sau se răzbună?

În 1902, BPO nu și-a serbat aniversarea de 25 de ani (trecea în local nou, clădirea Primăriei, la Pasaj, după cum a promis primarul de Chișinău Carol Schmidt (în primul an de mandat, 1877 a fondat-o și, în ultimul său mandat (1903), i-a oferit cel mai bun, mai modern local din istoria ei.

Nu și-a sărbătorit nici 35 de ani (1912)... erau alte evenimente care au împins aniversarea bibliotecii la marginea intereselor conducerii orașului – sărbătoreau *Un centenar de stăpânire rusă*. Nu și-a sărbătorit nici 50 de ani (1927) pentru că era aproape în totalitate rusească și se afla într-un proces de românizare (personalul, colecția), se renova localul. Cum semnalează Gh. Bezviconi, în „Semimileniul Chișinăului”, „Centenarul Bibliotecii nu s-a sărbătorit, iar oficialitatea n-a găsit de cuviință să se intereseze de ea” [1, p. 54]. Bezviconi se referea la centenar pornind de la anul 1832, încă odată accentuând că Biblioteca orașenească a Chișinăului era a orașului, nu a guberniei.

În 1941 Primăria Municipiului Chișinău a fost bombardată; a ars aproape în totalitate co-

lecția BM. Primăria a oferit un nou local, dar nu a mai activat pentru public pe timp de război, revenind la activitate în 1944 sub steag străin.

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” împlinește 145 de ani... și iarăși, alături e război...

#### Referințe bibliografice:

1. Bezviconi, Gheorghe. *Semimileniul Chișinăului*, Chișinău: Museum, Colecția Scrieri despre Chișinău, 1996.
2. Boldur, Alexandru (Semnat – A.B.). *Biblioteca municipiului Chișinău: cu prilejul de 100 de ani*. În: „Viața Basarabiei”, 20 noiembrie 1932.
3. Ciobanu, Ștefan. *Chișinăul*. Chișinău: Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, 1996.
4. Coca, Mihail. *185 de ani de la înființarea primei biblioteci publice a orașului Chișinău (22 august 1832 – 22 august 2017)*: [polemici documentare pe marginea istoriei Bibl. Publ. din Chișinău: o încercare de a descurca încălțita istorie a deschiderii primei Bibl. Publ. la Chișinău, descendentă căreia este BM „B.P. Hasdeu”] În: „BiblioPolis”, 2018, p. 185–196.
5. Kidel, Alexandru. *Grandoarea și decăderea unui locaș de cultură: Biblioteca orașului Chișinău*. În: „Viața Basarabiei”. 28 sept., 1934, p. 3, 29, 30.
6. Mihailovici, Paul. *Tipărituri românești în Basarabia de la 1812 până la 1918*. București: Academia Română; Imprimeria Națională, 1940, 337 p.
7. *Trei ani de gospodărie municipală: 1934–1935–1936*. Chișinău: S.n., 1937, p. 160.
8. Vasilica, Victoria. *Etapale devenirii Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova: Expozeu istoric*. În: Biblioteca Națională a Republicii Moldova – dimensiune identitară a țării: 190 de ani de la fondare și trei decenii de la atribuirea statutului de bibliotecă. Chișinău: BNRM, 2022 (Primex Com), p. 18–27.
9. Vieru-Ișaeu, Maria. *Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău (1877–2002). Etape, contexte, conexiuni și incursiuni istorice*. Chișinău: Colograf-com, 2022, 248 p.
10. Ганенко, П. *История Кишиневской публичной библиотеки (1830–1917 гг.)*, Кишинев: Карта Молдовеняскэ, 1966.
11. Юбилейный сборник Кишинева: 1812–1912. Ч. 1. Кишинев. гор. обществ. упр., 1914.  
\* Pe pagina 4 a raportului, Daria Harjevski o numește „pedagogică”, iar pe pagina 5 – „școlară”.  
\*\* Niciun raport din istoria bibliotecii nu indică corelația ruși/moldoveni decât după apartenența religioasă. Ce strategie a imperiului rus era aceasta?